

TRÆSNIT

i moderne engelske Bøger

Mrs. Gwen Raverat er ikke ukendt for »Bogvænnens læsere; idet bl. a. hendes virksomhed som illustratør af H. C. Andersen er omtalt i næstsidste nummer af tidsskriftet. I sit hjemland England er hun en af de førende indenfor træsnitsillustreringen. Hendes arbejde har faaet en indgaaende omtale i »The Print Collector's Quarterly« okt., 1931 p. 331-350, hvor man kan læse, at hun er født i 1885 - som et barnebarn af Charles Darwin - og at hun i sit ægteskab med en fransk kunstner fik kunstneriske berøringspunkter paa den anden side af kanalen. Imidlertid er hun først og fremmest engelsk i sin kunst, som - med Morris som det aandelige bindeled - gaar tilbage til Thomas Bewick og hans skole. Samtidig er Mrs. Raverat kunstkritiker i den engelske tidsskriftspresse, og denne dobbelte virksomhed er baggrunden for hendes artikel. Den fortæller om de nyeste bestræbelser indenfor engelsk illustrationskunst, og fænger ved den styrke, hvormed hun ubetinget taler træsnittets sag til fordel for den mekaniske reproduktion.

DA fotografien begyndte at komme i brug tænkte man som man plejer ved saadanne lejligheder:

»Now Science has discovered something more,
We shall be happier than we were before.«

Verset er naturligvis i virkeligheden ironisk, og i dette tilfælde var ironien længe fuldtud berettiget: kunstnerne var meget mindre lykkelige end de var før. Jeg vil her forsøge at fortælle om hvorledes de i den senere tid indenfor et lille omraade af kunsten er begyndt at sætte tingene paa plads.

En betydningsfuld kendsgerning er det, at fotografien - trods de store forventninger - aldrig rigtig har hævet sig til at blive en kunstart. Hvis dette havde været til-

fældet, vilde vi maaske lettere have kunnet bære over med den overordentlig daarlige indflydelse, den har haft baade paa malerkunsten og illustrationskunsten. Selv store malere som f. eks. Degas blev i overdreven grad grebet af de mærkelige, tilfældige virkninger, som de for første gang saa ved hjælp af fotografien; og fordringerne til den nøjagtige efterligning blev sat saa højt, at portrætmaleriet blev halvt slaaet ihjel, medens indførelsen af fotografiske metoder halvt dræbte brugen af træsnit til illustrationer. I tidens løb skilte fotografien og kunsten sig ud fra hinanden, og adskillelsen er nu saa godt som fuldbyrdet til største gensidige fordel. Den side af kunsten, der gav sig af med at træffe ligheder, er blevet overladt til fotografien, medens kunstnerne efterhaanden har indset, at deres maal ikke først og fremmest er efterligning, men at lave et billede. De store malere har naturligvis altid følt dette; men der var en kategori af mindre kunstnere, topografiske skildrere og portrætmalere, hvis virksomhed blev overtaget af fotograferne. Dog gjorde disse kunstnere deres arbejde med en ynde og en dygtighed, som vi ikke kan andet end beklage tabet af. For selv i dette efterlignende maleri var der muligheder for en kunstnerisk udvælgelse, som ikke findes i nogen af de mekaniske processer.

Og paa samme maade beklager vi tabet af den gamle brug af træsnit til bogillustrering. Der var skønhed over disse reproduktionstræsni; mange af xylograferne var kunstnere paa deres egen maade, og til tider kunde deres dygtighed endda faa et kunstværk ud af en meget daarlig tegning. Jeg viser her en illustration fra et nummer af »Punch« fra 1882, et træsnit efter en tegning af den frem-

Charles Keene: Træsnit fra »Punch« 11. Nov. 1882 (ca. 2/3 Størrelse).

ragende tegner Charles Keene. Billedet her er naturligvis ikke trykt med stokken; det er en stregkliché, der er lavet efter billedet i »Punch« og desuden sat en hel del ned. Trods alt er det maaske muligt at faa øje paa xylografens kunst. Under alle omstændigheder behøver man blot at blade i gamle tidsskrifter for at se, hvordan livet syntes at forsvinde fra linien og rigdommen fra farven, da de nye fremgangsmaader begyndte at gøre sig gældende. En god xylograf kunde f. eks. for at gøre en kontur blødere lave en dobbelt linie, hvor kunstneren kun havde tegnet een. Han forstod formen, som linien udtrykte, og elasticiteten i hans omrids gengav aanden og ikke bogstaven. Han graderede fint tykkelsen af sin streg i de forskellige dele af billedet for at faa den nøjagtige valør, saaledes at der skab-

Helen Binyon: fra »Pride and Prejudice«. Penguin Books Ltd.

tes balance i kompositionen. Det er yderst interessant at sammenligne et træsnit med den tegning, som det er gjort efter; ofte var xylografens dygtighed jævnbyrdig med kunstnerens. - Dertil kom saa bogtrykkerens kunst, idet forskellige papirsorter og sværter omhyggeligt blev prøvet, indtil den rette kombination var fundet. - Betragt nu den moderne stregætsning og sammenlign den med kunstnerens tegning: man bemærker da straks den kraftige forringelse af den dekorative værdi. Liniens præcision og kraft er forsvundet, det er som en genstand, der ses gennem et tykt glas. Det er i virkeligheden ingen overdrivelse at sige, at den mystiske egenskab, der kaldes *kvalitet*, ikke findes i en stregætsning eller i en netkliché. Det var saaledes en virkelig tragedie, da de fotografiske processer i halvfjerdserne og firserne i forrige aarhundrede gik af med sejren. »Punch«, den altid konservative, holdt fast

Claire Leighton: Picking Primroses (fra »Country Matters«).

ved det gamle indtil et stykke ind i halvfemserne; men ved aarhundredskiftet var reproduktionstræsnittet praktisk talt helt forsvundet. Kun paa et par meget specielle omraader er det bevaret til vore dage: diagrammer af maskiner, hvor der kræves stor nøjagtighed, og videnskabelige tegninger gengives sommetider i træsnit.

Men med denne omvæltning var kunstnerne ikke tilfredse. De følte en stadig stigende misfornøjelse, idet de mente det knap nok umagen værd at lave en god tegning, naar den saaledes skulde døves og sløves ved reproduktion.

tionen. De begyndte da at experimentere selv og opnaaede nye og uventede resultater. For naar det kom til stykket havde den gamle metode ikke været ideel. Det var paa en maade forkert, at den ene mand skulde lave tegningen og den anden mand skære den i træ. Det var jo meget sjældent, at en illustrator skar sine egne tegninger. Blake lavede et par klodsede, men inspirerede træsnit. Ogsaa hans venner og efterfølgere Calvert, Palmer og Linnell lavede et par illustrationer i træsnit. Den store Bewick og hans skole (Clenell, Nesbit, Harvey) var xylografer, der havde udviklet sig til at blive kunstnere, og gode kunstnere ovenikøbet; men deres eksempel blev ikke fulgt, og omkring midten af aarhundredet saa man næsten aldrig, at illustratører skar deres egne tegninger i træ.

Indtil vore dage har træsnit altid været betragtet som simpelthen en maade at reproducere tegninger, som var gjort med pen, blyant eller kridt paa hvidt papir. Det er i kobberstikket det naturlige, at den skaarne linie trykker sort paa hvid bund; men i træsnittet trykkes stokkene som bekendt med en overflade, der ikke er afgnedet, og den skaarne linie trykker *hvidt* paa *sort* bund. Naar man derfor vil kopiere en pennetegning, skal alt træet møjssommeligt skæres væk undtagen linierne, som udspares for at modtage sværten. Den naturlige maade at skære i træ paa er at bruge den hvide linie, men det skete sjældent før kunstnerne begyndte at arbejde med træsnit. En gang imellem bruges udelukkende den hvide linie. Der er f. eks. nylig udkommet en bog med modelstudier af Eric Gill med hvide omridslinier paa sort, skønt denne kunstner i almindelighed bruger sorte streger paa hvid bund. Men

J. R. Biggs fra »Robinson Crusoe«. Penguin Books Ltd.

nutildags bruger kunstnerne som regel afvekslende sorte og hvide streger for at opnaa de bedst mulige virkninger. Blair Hughes Stanton, John Farleigh og Clare Leighton bruger den hvide linie temmelig meget; det kan ses i de træsnit, der er reproduceret her. Men hovedsagen er, at billederne er *tænkt i træet*; de er ikke længere penne-tegninger paa papir oversat til et andet sprog. Der er meget stor forskel paa de metoder, hvorefter kunstnerne gaar frem: f. eks. laver Agnes Miller Parker, som maaske er den dygtigste, nulevende træsnitkunstner, saa haarfint nøjagtige tegninger, at hun til tider skærer stokken færdig uden overhovedet at tage prøvetryk. Jeg for mit vedkommende tegner flere løse rids og tegner saa kompositionens hovedtræk omhyggeligt paa stokken; men enkelthederne udarbejder jeg først under selve udarbejdelsen i træet.

Jeg synes, at formen bliver mere levende paa denne maade. Og saa gør jeg en stor del af arbejdet efter at have set virkningen af det første prøvetryk.

Den store fordel ved træsnittet er, at det kan sættes sammen med skrift og trykkes paa engang, medens al anden grafik maa trykkes for sig selv. Det er uheldigt, at de fleste moderne bogtrykkere har glemt hvordan træsnit skal trykkes. Det er imidlertid simpelt nok. Det vigtigste er at vide, at træet bliver mættet med sværte efterhaanden som trykningen skrider fremad. Men hvis en træstok behandles ordentligt, kan den bruges tusinder af gange. Bewick fortæller, at en af hans stokke havde været brugt 900.000 gange uden at tage skade. Men naturligvis kan en stok revne i pressen eller slaa sig eller sammenføjningerne kan aabne sig. Dette sidste kan ofte ses i gamle tryk som en tynd hvid linie tværs over billedet. De fleste bogtrykkere foretrækker at arbejde med galvanoplastiske »afstøbninger« efter stokken. Disse »afstøbninger« er overordentlig gode og uendeligt langt at foretrække for fotografiske reproduktioner lavet efter et aftryk. Det er dette, der som følge af en nødvendighed ses paa disse sider. Mange mennesker hævder, at de galvanoplastiske »afstøbninger« i brugen ikke kan skælnes fra træstokkene, men jeg er ikke enig med dem heri. Bøger med træsnit, der udsendes af Cambridge University Press, trykkes altid med de originale stokke, men bogtrykkeren tager den forholdsregel altid at have afstøbninger ved haanden, hvis stokkene skulde blive beskadigede. I en af mine bøger revnede stokken i pressen; det var en gammel stok, overarbejdet og brugt for anden gang. Oplaget blev trykt fær-

G. Raverat: *Harvesters resting. Farmers Glory. Faber & Faber.*

digt med afstøbningen, men forskellen er tydelig. De dyre, limiterede udgaver trykkes imidlertid stadig med de originale stokke, men efterhaanden som det er blevet mere og mere almindeligt, at populære bøger illustreres med træsnit, er afstøbninger nødvendige, især naar det drejer sig om meget store oplag. Forlag som The Golden Cockerel og The Gregynog udgiver baade udsøgte bibliofil-udgaver og udmærkede populære bøger til moderate priser; og nu er mange andre forlag begyndt at bruge træsnit i deres ordinære udgaver. Især har Gollanz haft meget held med

bøger som Bates' »Through the Woods« illustreret af Agnes Miller Parker og med »Country Matters« illustreret af Clare Leighton, medens Constable's »Black Girl« (Shaw) illustreret af John Farleigh maa være blevet solgt i mange tusind eksemplarer. Og iaar har træsnittet vundet en endnu større popularitet. De første ti illustrerede bøger af Penguin-serien er blevet solgt for 6 d. og har haft en saadan succes, at der vil komme flere af samme slags. I disse udgaver kan man se arbejder af nye og yngre kunstnere; jeg viser to illustrationer af Helen Binyon og J. R. Biggs. Trykningen af disse bøger er endnu ikke helt god - hvordan kan den være det til den pris? - men den vil blive meget forbedret for fremtiden. Blandt andre grafikere maa jeg nævne Davis Jones, som har gjort meget smukke ting, men som ikke beskæftiger sig med træsnit længere, og Eric Ravillous, som har en særlig fin sans for det dekorative og et stort talent med hensyn til stofvirkninger og til brugen af de sorte og graa toner til at danne et mønster.

Ogsaa paa et andet omraade, litografiens, er kunstnerne ved at tage sagerne helt i deres egen haand. Alle de bedste litografier baade i sort og hvidt og i farve og baade til bogillustration og til plakater tegnes nu af kunstnerne paa stenen. Den aktuelle situation kan man i korte træk karakterisere ved at sige, at kunstnerne ikke længere tillader, at deres arbejde skal lide under den mekaniske reproduktion. De er ved at lære at tilpasse sig en maskinalder, og medens de endnu har meget at frygte fra uforstaaende bogtrykkere, er de fast besluttet paa, at i det mindste deres streger skal være deres egne.

G. RAVERAT